

Nr. 3-2 Pavadinimas *Hidroelektrinės liekanos, Kranto g. Nr. 27*

Fotografavo *Marius Skerniškis*

Data *2016-05-27*

Nr. 3-2 Pavadinimas *Hidroelektrinės liekanos, Kranto g. Nr. 27*

Fotografavo *Marius Skerniškis*

Data *2016-05-27*

Nr. 3-3 Pavadinimas *Namas, Kranto g. Nr. 22*

Fotografavo *Marius Skerniškis*

Data *2016-05-27*

URBANIZUOTŲ VIETŲ UŽSTATYMO TIPAI (UT):

Sodybinis (S) – tai ekstensyvi mažaaukštė statyba teritorijose, dažniausiai esančiose miesto centro prieigose, kai vieno ar dviejų butų gyvenamosios paskirties pastatai su ūkiniais statiniais (ar be jų) statomi atskirame žemės sklype atitraukti nuo visų sklypo ribų. Sklypo teritorija yra kultivuojama, dėl to yra didesnė. Taip pat būna istoriškai susiklostęs, būdingas tik tam tikrai vietai pastatų statymo būdas, charakteringai susiformavęs jos kūrimosi pradžioje ir išlaikęs savitumus; pvz.: nedideli sklypai, pastatai statomi palei gatvę arba sublokuoti (suporinti) su besiribojančio žemės sklypo pastatais ir t.t. Dažniausiai be didesnių ūkinių statinių, kurių paprastai nebūna išlikę arba daugiau nebestatoma. Aukštingumas iki 2 a. su pastoge. Sklypo užstatymo procentas 20-30 %. Jeigu sklypo plotas iki 6 arų, sklypo užstatymo procentas - iki 60 %. Taikomas valdai (sklypui) ir kvartalui.

Perimetrinis-fragmentinis (PF) tai gatvės perimetru fragmentiškai išsidėstęs užstatymas, kai pastatai statomi kuo arčiau gatvės neformuodami ištisinio perimetro. Aukštingumas iki 2 a. su šlaitiniu stogu. Sklypo užstatymo procentas 50-80%. Taikomas valdai (sklypui) ir kvartalui.

Sodybinis-perimetrinis (SP) – tai mažaaukštis ekstensyvus gyvenamųjų teritorijų užstatymas, kai namai formuoja gatvės perimetrą, pagalbinais statiniais yra sublokuoti su namu arba išdėstyti sklypo gilumoje. Aukštingumas – iki 2 a. su pastoge. Sklypo užstatymo procentas – 20-30 %, jeigu sklypo plotas iki 6 arų, sklypo užstatymo procentas – iki 60 %. Taikomas valdai (sklypui) ir kvartalui.

Miesto vilų (MV) – tai ekstensyvus užstatymas, kurio statiniai paprastai būna taisyklingo kvadratui artimo plano ir statomi atitraukti bent nuo trijų sklypo ribų. Pastato organizacija artima sodybiniam UMT, tačiau be didesnių ūkinių pastatų sklype, kuris paprastai yra gausiai apželdinamas. Būdingas miestams raiškiose gamtinėse sąlygose, neretai tai kurortinių miestelių užstatymas. Aukštingumas iki 3 a. pastoge. Sklypo užstatymo procentas 30-40%. Taikomas valdai (sklypui) ir kvartalui.

Atskirai stovintys pastatai (AS) – kvartale ar kvartalo dalyje atskirai nuo kitų pastatų stovintis vienas arba keli išskirtinės (arba nebūtinai) funkcijos pastatai, iš kurių bent vienas yra dominuojantis. Aukštingumas – iki 7 a. Sklypo užstatymo procentas 20-80%. Taikomas valdai (sklypui) ir kvartalui.

Komponentinis (KU) – dažniausiai dviejų (PP ir AS) UMT perimetrinio užstatymo ir atskirai stovinčios dominantės arba akcento bendro naudojimo erdvėje atmaina. Stichiško arba planingo užstatymo struktūra, kai užstatymas formuojamas blokuojant pastatus ir/ar toje erdvėje dominuojančius išskirtinės funkcijos atskirai stovinčius bendro naudojimo erdvėje statinius. □Šis UMT gali būti sudarytas ir tik iš atskirai stovinčių (AS) pastatų, formuojančių ansamblį ar atskirą kompleksą. Aukštingumas – iki 5 a. su pastoge. Sklypo užstatymo procentas 30-80%. Taikomas valdai (sklypui) ir kvartalui.

BR Nr. 7 Kudirkos Naumiesčio trimačio vaizdo fragmentas. © HNIT-BALTIC, 2016

IKONOGR Nr. 9 Kudirkos Naumiestis 1944 aerofotografijoje. Lietuvos centrinio valstybės archyvo (LCVA) skaitmenintų aerofotografijų kolekcija iš JAV nacionalinio archyvo National Archives and Records Administration (NARA) RG 373, GX 12289 SD, l. 555

Papildomi duomenys

Miestas įkurtas valakinio Duliebaičių kaimo, minimas 1561 m. Jurbarko ir Virbalio inventoriuje, teritorijoje. Pagal archeologinius tyrimus, seniausia ir intensyviausiai XVII-XIX a. gyventa miesto dalis buvo miesto aikštė ir jos R bei PR pusės Šešupė link. Čia veikiausiai reikėtų ieškoti senojo Duliebaičių kaimo.

1652 m. minima Tiltas, 1654 m. Kauno, Rusų, Aukštoji, Bažnyčios, Prūsų, Kašubų, Tiltas, Meiščių gatvės.

1723 m. Kauno ir Aukštojoje Virbalio gatvėse leista kurtis žydams.

1736 m. minimos Kauno, Rusų, Aukštoji, Bažnyčios, Prūsų, Bajorų, Puodžių, Meiščių gatvės

1820 m. išardyta miesto rotušė. 1829 sudarytas miesto reguliavimo planas.

1831, 1871 choleros epidemijos.

XIX a. 4 deš. pradėjo veikti rudojo stiklo fabrikas, 1837 m., sekmadieninė amatų mokykla, 1840 m. - šerių fabrikas.

1865 gaisras. 1881 m. gaisras – sudegė 200 namų. 1887 m. gaisras – 87 namai. 1889 m. gaisras – 20 namų.

1876 m. pastatytas tiltas per Šešupę, 1877 m. per miestą nutiestas plentas iš Vilkaviškio į Šakius.

1898 m. parengtas miesto reguliavimo planas. Pastatyta žydų ritualinė pirtis Dariaus ir Girėno g. R gale (Kranto g. Nr. 1)

XIX a. pab. veikė dvi žydų įkurtos išdirbtos odos krautuvės.

Iki I Pasaulinio karo veikė 4 šerių manufaktūros su 100 žydų darbininkų

1906 m. įsteigta alaus darykla.

1911 m. gaisras.

Iki XVIII a. buvo apgyventos vietos arčiau aikštės. Gatvės ir kvartalai buvo pailginti XIX a. pab. Ankstyviausiu laikotarpiu gatvės buvo sausinamos klojant žabus.

Iki I PK prie rinkos veikė ponios Jafienės restoranas

1928-29 m. pastatytas linų fabrikas, 1931 m. perėmė Lietūkis. Neveikė 1943–1948 m. rekonstruotas, išplėstas 1974 m.

1929 m. pradėjo veikti kino teatras „Vilnius“.

1930 m. patvirtintas miesto išskirstymo viensėdžiais planas.

1930 m. nugriauta stačiatikių cerkvė, jos vietoje pastatyta Dr. Vinco Kudirkos vardo mokykla. Vėliau stačiatikių kapinėse pastatyta koplyčia.

Feldšteino garinis malūnas, valcai, aliejinė. Netoliese pieninė

1937 m. parengtas miesto ribų sumažinimo projektas.

1938 (39?) ant Šešupės pastatyta hidroelektrinė, labai nukentėjo per 1939 m. potvynį,

1944 m. rugpjūčio 17 d. miestą sunaikino sovietų aviacija. 1944-09-14 vokiečiai sudegino sinagogas. "Išvaduotas Kudirkos Naumištis faktiškai neegzistavo".

1949 m. priimtas sprendimas dėl miesto atstatymo

1945 m. aikštėje pastatytas obeliskas žuvusiems raudonarmiečiams. Į skverą iš fronto buvo vežami laidoti raudonarmiečių karininkai. A. Sniečkus griauti Kudirkos paminklo neleido. Obeliskas sugriautas 1954 m.

1946 m. atstatyta hidroelektrinė.

1951 m. pakeisti Vytauto, Dariaus ir Girėno, V. Kudirkos, Bažnyčios, Grikiečio, Sinagogų ir Ūkininkų gatvių vardai. pastatytas 4 butų dviaukštis viešbutis

1952 m. rekonstravus evangelikų liuteronų bažnyčią joje įrengti kultūros namai
1956 m. parengtas pirmasis generalinis planas, pradėtas ardyti aikštės grindinys. Aplink kultūros namais paverstą evangelikų liuteronų bažnyčią numatytas kultūros poilsio skveras – nenumatytas atstatyti. Dar tuščias, bet greitai kvartalas pradėdamas užstatyti. Neužstatytos kvartalų dalys į R ir P nuo aikštės. Generaliniam plane jau numatyta nederanti Vilkaviškio gatvė.
1958 m. sudarytas tikslus faktiškos būklė planas. Matyti, kad nerealizuoti 1956 m. numatyti pakeitimai pietinėje dalyje. Pastatų lyginant su 1956 m. pagausėjo. Tankiausiai užstatyta R dalis, taip pat V dalies pietinė pusė. Menkiausiai suformuotas centras, Tiltos g. pradėdamas užstatyti 1956 m. numatytas poilsio skveras. Aikštės Š pusėje pastatytas partijos komiteto pastatas.
1959 m. panaikinus rajoną miesto plėtra labai sulėtėjo
1959 m. baigtas 8 butų dviaukštis centre
1961 m. pastatyta veterinarijos ligoninė
1962 m. pastatyta universalinė parduotuvė. Tiltos g. 11
1966 m. didžiausias V. Kudirkos mokyklos priestatas
1969 m. miestas paskelbtas urbanistikos paminklu. Remiantis A. Miškinio tyrimais. Numatyta saugoti istorinį miesto planą - stačiakampį gatvių tinklą su kvadratine aikšte. Pagrindinius tūrinės erdvinės kompozicijos elementus miestas buvo praradęs per karą.
1970 m. parengtas generalinis planas. 1970 m. planas. Gerokai pagausėjo pastatų, teritorija išsiplėtė į pietus. Menkiausiai suformuoti kvartalai į P ir Š nuo aikštės., Komunarų - Tiltos gatvė. Nutiesta nauja Vilkaviškio gatvė, įstrižai kertanti kvartalus ir sujungianti Tiltos g. su Kybartų keliu. Pažeidė miesto kompozicinį vientisumą
1981 m. miestas prilygintas kaimo gyvenvietei.
1983 m. parengtas miesto-tarybinio ūkio gyvenvietės generalinis planas.
1989 m. Daugiabutis linų fabriko darbininkams Vilkaviškio g. Panaikinta gatvė palei bažnyčią lik brastos per Šešupę (garažas prie Bažnyčios g. 28C)
1994 m. parengtas teritorijos sklypų atstatymo projektas.

Varpo aikštė (Turgaus a., sovietmečiu Taikos)

1934 paminklas. V. Grybas. 1945 m. pastatytas obeliskas, dar karo metu įrengtos RA karininkų kapinės, iškeltos 1954 m. iškeltos raudonarmiečių kapinės, nugriautas obeliskas. 1956 visiškai išardytas aikštės grindinys. 1958 m. pagal tipinį projektą pastatytas Partijos komiteto būstinės pastatas, Dariaus ir Girėno g. 24. Atitrauktas nuo istorinės užstatymo linijos. 1959 m. panaikinus rajoną centrinė miesto dalis ir aikštė taip ir liko neatstatyta.

Bažnyčios g. (1803 m. Koscielna ir Ruska ulica, pažymėta brasta per Širvintos upę ir alėja apsodintas kelias į Širvintos miestą, tarpukariu V galas Bažnyčios, R galas Rusų g., tarpukariu - Bažnyčios, Mažoji ir Darbininkų).

Vienuolynas ir bažnyčia įsteigti 1644 m. 1668 m. Meištuose įkurtas vienuolyno palivarkas. 1786 m. pradėta statyti dvibokštė katalikų bažnyčia, minima mokykla. 1796 Prūsų valdžia atėmė vienuolyno žemes. 1805 m. Naumiesčio basųjų karmelitų vienuolynas buvo visai panaikintas. Panaikinus konventą, jo vyresnysis pavarde Birmonas tapo pirmuoju Naumiesčio (Vladislavovo) klebonu ir 1807 m. sudegusio vienuolyno vietoje pastatė mūrinę kleboniją. 1870 m. išmūryti bažnyčios bokštai.

Dariaus ir Girėno g. (1803 m. Pruska, Kowienska, kelias į Prūsiją, sen. brasta per Širvintą, 1898 m. plane gatvė dar vadinama Prūsų ir Kauno, 1930, 1937 m. R atkarpa vadinosi Pirties g., V atkarpa Dariaus ir Girėno g., sovietmečiu - Pergalės gatvė). 1803 m. R dalyje gatvė ėjo iki upės veikiausiai buvo brasta. 1795+ plane pažymėta gatvės tąsa už Šešupės - kelias į Rytus. 1898 m. gatvę iš Šešupės pusės uždarė mūrinė žydų ritualinė pirtis – mikva)

Dariaus ir Girėno g. 26. Išlikęs rekonstruotas kampinis aikštės pastatas

Dariaus ir Girėno g. 30. Evangelikų liuteronų bažnyčios pastatas. 1843 m. įkurta evangelikų liuteronų bendruomenė, 1845 m. pastatyta bažnyčia. 1952 m. rekonstravus evangelikų liuteronų bažnyčią joje įrengti kultūros namai. Kvartalo griuvėsių Valymo darbai vyko dar 1953 m. Pokariu numatyta apink bažnyčią suformuoti poilsio parką. Skveras įrengtas tarp Tiltų g. ir evangelikų liuteronų bažnyčios.

Dariaus ir Girėno g. 35. Tarpukariu statytas namas. Miesto vilos tipo.

Dariaus ir Girėno g. 33. III a. daugiabutis namas (I PK atvirukuose II a.)

V. Kudirkos g. (1803 m. Kaszubowa, R galas - Wysoka, V galas – Wodna, 1803 m. stadiono vietoje žymimas tvenkinys, tarpukariu R galas - Sinagogos g.)

ŠV dalis išgrįsta XX a. I p., V dalis kiek keitėsi pastatant cerkvę (1913), mokyklą (1932), mokyklos priestatus (XX a. II p.). Didžioji mūrinė sinagoga statyta 1851 (toje pačioje vietoje, vietoj sudegusios senosios sinagogos, žymimos XVIII a. pab. planuose, 1803 m.). K. Kaminsko projektas (?) 1880 m. (per)pastatyta didžioji sinagoga (ar abi?), atidaryta žydų mokykla, nuo 1878 m. veikė vyriausybės finansuojama žydų mokykla (Kaganas). Sinagoga sudeginta 1944-09-14 naktį rusų lėktuvų antskrydžio metu. Antrieji mūriniai maldos namai, prigludę prie Sinagogos gatvės, skirti kasdieninėms maldoms. Sinagogų kiemo vieta – V. Kudirkos g. 4, 6, 8, kvartalo viduje Dariaus ir Girėno g. 5, 7, 7A.

V. Kudirkos g. 40. XIX a. pab. išlikęs mūrinis namas su ūkiniu pastatu

V. Kudirkos g. 42. Išlikusi kraštinė sodyba

Vytauto g. (1803 m. Gumiena – klėčių, kluonų, tarpukariu Širvintos, vėliau Vytauto Didžiojo, sovietmečiu Gorkio)

ŠV gale išgrįsta XIX a. pab., pastačius tiltą per Širvintą. Vytauto g. PR galas išgrįstas 1908 m.

Vytauto Didžiojo paminklas pastatytas 1930 m. prie Širvintos upės tilto šalia muitinės (neiškusi). 1913 m. Leipcigo mūšio pergalės jubiliejaus proga Širvintoje pastatomas paminklas su į Rytus sparnus keliančiu ereliu, pasukusiu galvą, kviečiančiu vokiečius „drang nach Osten“. Nugalėjus caro armiją Hindenburgo pergalei pagerbti erelis nusileidžia kitoje Širvintos upės pusėje prie muitinės Vytauto g. pradžioje - 1915 m. pastatomas paminklas. 1919 erelis sugrįžta į senąją vietą. 1930 Vytauto g. pradžioje pasienį saugo toje pačioje vietoje pagal Vinco Grybo projektą pastatytas Vytautas Didysis. Pokariu apie 1948 m. paminklas nugriautas, 1990-07-14 atstatytas ant senųjų pamatų.

Vytauto g. 44. 1930 m. nugriauta stačiatikių cerkvė (statyta 1913 m.), 1932 m. atidaryta nauja Dr. Vinco Kudirkos pradžios mokykla, pastatyta miesto burmistro Zigmo Skirgailos ir vedėjo Petro Barkausko iniciatyva. 1966 m. didžiausias V. Kudirkos mokyklos priestatus, 1980 m. pastatytas dar vienas priestatus.

Vytauto g. 11, 45, 47. Įdomesni namai išlikę senojo užstatymo fragmentai.

Vilties g. (1803 m. ulica Gumiena – klėčių, kluonų, tarpukariu Ūkininkų, sovietmečiu M. Melnikaitės)

S. Nėries. (1803 m. gatvė yra, be pavadinimo, tarpukariu Pievų)

J. Bagdono g. Galutinai susiformavo pokariu

Penkių Maskvos kankinių koplyčia pastatyta senosiose stačiatikių kapinėse po 1930 m. nugriovus cerkvę prie Vytauto, tuomet Širvintos g.

Kranto g. (tarpukariu Vilkaviškio, sovietmečiu Gegužės Pirmosios)

Išgrįsta 1908 m. kartu su Vytauto g. dalimi kartu įrengiant kritulių surinkimo sistemą į Šešupės šlaitą

Kranto g. 1. Žydų pirties pastatas (Mikva). Pastatytas 1898 m.

Kranto g. 22. 1803 m. toje vietoje pažymėta malūnininko sodyba, yra ir 1898 m. plane, 1944 m. aerofoto

Kranto g. 27. 1939 (1938?) m. statyta hidroelektrinė. Nukentėjo per 1939 potvynį. 1946 m. pradėjo veikti atstatyta. Netoli hidroelektrinės buvo žydo, bet menko meistro, kalvė. Priešais linų fabriką stovėjo Povilaičio kalvė (už ribos)

Tilto g. (1803 Š dalis Mostowa, P dalis Lauckaimio, tarpukariu Tilto, sovietmečiu Komunarų)

1876 m. pastatytas tiltas per Šešupę, 1877 m. per miestą nutiestas plentas iš Vilkaviškio į Šakius apšodinta medžiais 1965 m.

Vinco Kudirkos tiltas per Šešupę. Pastatytas 1938 m.

Kudirkos aprašytas tiltas per Šešupę pastatytas 1877-1914 (satyra "Lietuvos tilto atsiminimai"), stovėjo iki 1914 m. Medinis sudegintas surų 1914 rugsėjo 1 d., 1915 m. pastatytas laikinas, nugriautas pačių vokiečių 1917 m., tais pačiais metais pastatytas trečias platesnis, bet jam stigo aukščio, ketvirtas G/B 1938 m., projekto autorius gali būti Pranas Markūnas, 1939 pritvirtintos Zikaro skulptūrinės plokštės, sovietmečiu nuplėštos, viena surasta, kita atkurta. 1944 m. vokiečiai buvo paruošę susprogdinimui, but laidus nukirpo KN gyventojai. Rusai skelbė, kad išgelbėjo Viktoras Ziminas, kurio vardu tiltas pavadintas 1962 m. 1988-12-17 tiltui grąžintas Vinco Kudirkos vardas.

Tilto g. 12. knygnešio Antano Baltrušaičio-Antanėlio namas. Tarpukariu čia veikė jo knygynas . Pokariu 1945, 46 viename gale veikė skaitykla, kitame paštas.

Tilto g. 10. Pastatas. 1919–1928 m. veikė Žiburio progimnazija. 1945–1953 NKVD būstinė

1957 m. Tilto gatvės P gale pastatyta keletas medinių vienaukščių namų.

1962 m. baigta universalinė parduotuvė Tilto g. 11 pagal tipinį projektą

Varpo g. (1803 m. Š dalis Meysztowska - Meištų, P - Vingio, tarpukariu Meištų)

Šešupės (1803 m. Dunska, tarpukariu Šešupės, 1944 m. išlikę pora namų, iki 1961 m. užstatyta)

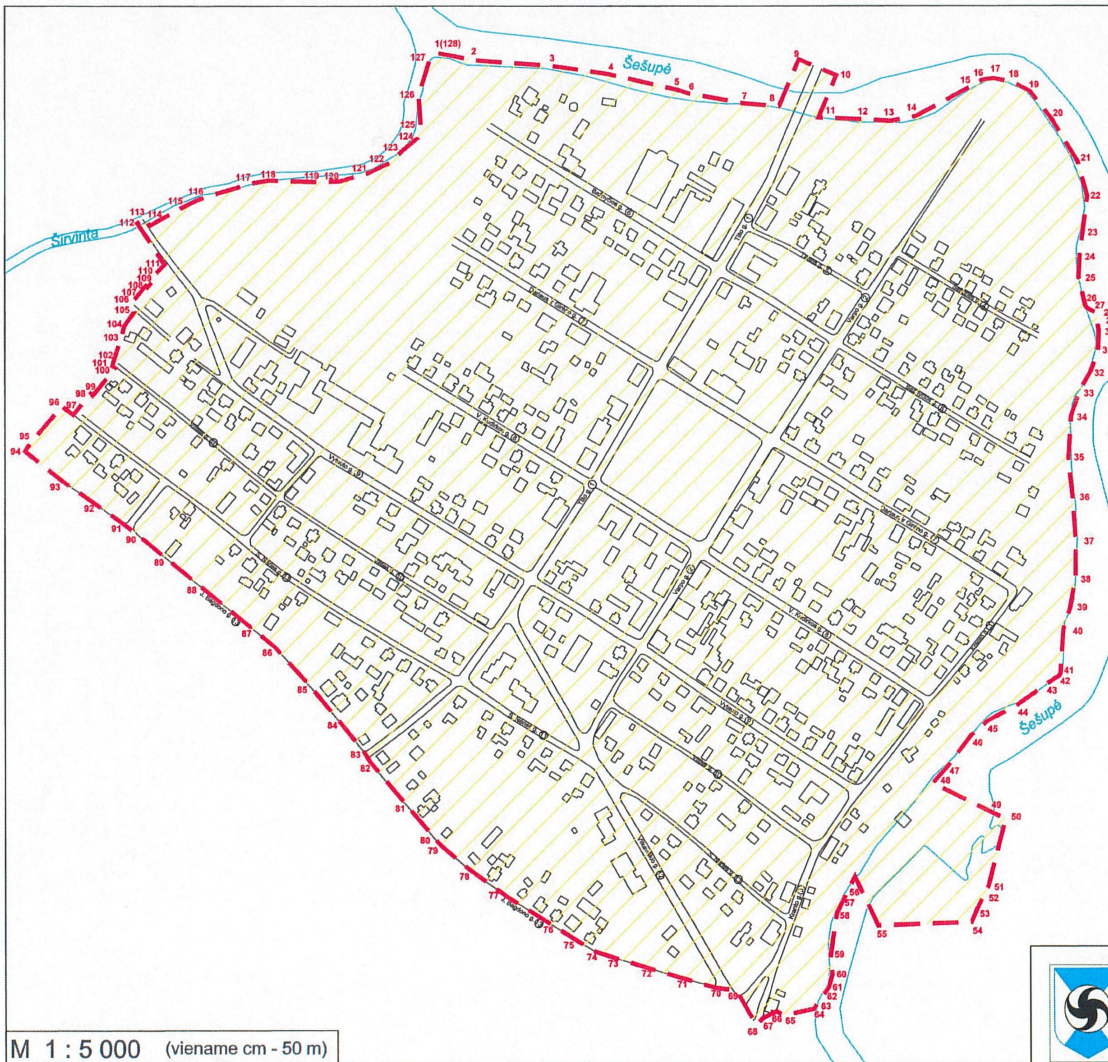
Tiesos g. (pavadinimas užsilikęs nuos sovietmečio tarpukariu Trumpoji)

Parengė Marius Skerniškis

KUDIRKOS NAUMIESČIO ISTORINĖ DALIS (17093, UV 24, U21)

APIBRĖŽTŲ TERITORIJOS RIBŲ PLANAS, 1 LAPAS.

Kudirkos Naumiestis, Kudirkos Naumiesčio sen., Šakių r. sav.

Pastaba I: Urbanistinės vietovės vertingosios savybės (išskyrus dominantes ir išsklotines), vietovės urbanistinę struktūrą sudarantys objektai, vertingųjų savybių požymių turintys objektai ir vietovėje esantys kiti objektai nenustatomi ir nežymimi kultūros paveldo objektų, esančių šioje vietovėje, teritorijose. Taip pat nežymimos tų kultūros paveldo objektų teritorijose esančios vertingosios savybės.

Pastaba II: Menkaverčiai, laikini, neturintys kapitalinių konstrukcijų statiniai nežymimi ir priskirtini teritorijoje esantiems kitiems objektams.

Nuoroda: Vietovės apibrėžtų ribų posūkio taškų koordinatės nurodytos 2 lape.

Lapų išsidėstymo schema

Teritorijos plotas - 660300 m²

Sutartiniai ženklai:

- Nekilnojamosios kultūros vertybės apibrėžtos teritorijos ribos

	KULTŪROS PAVELDO CENTRAS	Kudirkos Naumiesčio istorinės dalies (17093, UV 24, U21) apibrėžtų teritorijos ribų plano projektas
	Teritorijos ribas ir vertingas savybes pažymėjo Duomenų skyriaus Urbanizuotų vietovių poskyrio vyresn. paminklotvarkininkas	Marius Skerniškis
Plano projektą sudarė Duomenų skyriaus vyresn. paminklotvarkininkas (k.p. Nr. 1GKV-1309)	Gervaldas Zabarauskas	Kazimieras Špakauskas
Plano projektą patikrino Duomenų skyriaus Urbanizuotų vietovių poskyrio vedėja	Violeta Bruzgelevičiūtė	
Plano projektą priėmė direktorius	Virgilijus Kačinskas	2016-12-30